

propriæ manus juramento amoveret, suis omnino conatibus tanta frustraretur ambitio. Hoc autem non ex iudicio, sed ex misericordia: sic enim rogaverat ipse. Mitissima plane sententia, quippe cum de plurimis et pessimis pulsaretur, quæ nullatenus propulsare valebat. Sed utinam vel ipsa stet. Quid enim si non sufficit iuri, dummodo sufficiat Ecclesiæ liberationi? Non causamur sententiæ remissionem quæ nil nocuit. Neque enim profuit adversario etsi largior indulgentia, qui ne ipsum quod ultro sponderat, implere prævaluit. Nam de quo præsumere visus est, defecit ei, ne sibi ipsi deficeret pejerans. Quando enim vir bonus attestaretur homini, quem rumor publicæ opinionis et operis veritas detestatur? Quid ergo? Ille non juravit, et iste episcopus est.

2. O rem ignorantia omnium dignam, et perpetuo, **230** si fieri posset, silentio comprimendam! Verum id sero. Heu! notus est orbi triumphus diaboli. Ubique peronat plausus incircumcisorum et planetus honorum, pro eo quod videatur sapientiam vicisse malitia. Monstratur digito matris Ecclesiæ turpitudine: patris Innocentii verenda irridentur, denudata a servo nequam, quoniam mortuum putat: sed vivit in vobis. Si is exitus imminabat, cur e longinquo Romam est pertracta causa spurcissima, umbra magis et angulo digna? cur tanta mari terræ que a multis assumpta fatigatio? cur a finibus terræ evocati viri religiosi qui cum accusarent, et pauperum Christi marsupia longi itineris expensis exhausta sunt? Non poterat episcopari turpis infamisque persona (quod invitus dolensque loquor), nisi quæ in illo horrebat Anglia, Francia abominabatur, etiam Roma cognosceret? Quam melius in Romana curia causa ejus minime ventilata fuisset et non tangeret vel sacra limina generalis atque horribilis fetor! Quam tolerabilius ignorasset apostolica Sedes tam intolerabile malum, quam tolerat manifestum? Quid istud temeritatis fuit? Publice infamatus, ante iudicem accusatus, nec purgatus, imo et convictus, et sic consecratus est. Viderit qui hic manum post ista imposuit, an magis execratus (624) dicere debuerim. Non enim negabit sic se ista habere, non negabit sic se ex litteris apostolicis ad se pro hoc ipso directis eadem comperisse. Dicat forte aliquis, quia non est datum iudicium, non fuisse convictum. Ego dico et confessum. Nam qui, ut iudicium evaderet, ultro elegit ad testimonium Willelmi decani confugere: illo sibi deficiente, quid nisi iudicio suo a causa decidit, ore proprio condemnatus?

3. Quæ cum ita sint, videte, domine Pater, ne declinet cor vestrum in opus malitiæ, quoniam, secundum prophetam, *declinantes in obligationem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem* (Psal. cxxiv, 5). Alioquin quod consilium datis miseris abbatibus illis, quos ad accusandum eum vocatio

decanus ecclesiæ Eboracensis, postea episcopus Dunelmensis.

(624) Eodem sensu verbum *execrare*, prout legitime consecrationi opponitur, occurrit in epistola

A apostolica Romam traxit; sed et aliis quam pluribus ex illo episcopatu viris religiosi? sintne obedituri huic, et sacramenta accepturi ab homine his intruso, primo quidem per Regem, deinde per Legatum? Quippe qui illum in sanctuarium Dei, contra jus et fas, contra mandatum summi Pontificis, in injuriam summæ Sedis et totius Romanæ curiæ, cum non potuit per ostium, fodit argenteo, ut aiunt, sarculo, unde impudenter ingressus. Ante, nisi fallor, suis sedibus exsulabunt, quam dare acquiescant manus idolo huic, nisi vestra violenta auctoritas obviarit. Cæterum quam sanctiori vestroque apostolatu digniori zelo gladium Phinees in confusionem duorum tam turpiter fornicantium stringeretis, quam tot sanctos aut de suis fugere locis permittitis, aut contra conscientias suas cogitis remanere?

EPISTOLA CCXXXVI (625).

AD TOTAM CURIAM ROMANAM.

Unde supra.

Dominis et patribus reverendis, episcopis et cardinalibus curiæ, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, salutem et nostras qualescunque orationes.

1. Omnibus scribendum fuit de eo quod spectat ad omnes. Nec vereor ne forte præsumptionis arguar, quippe qui, licet omnium minimus, tamen **231** Romanæ curiæ injuriam a me non iudico alienam. Urimur assidue, dico vobis, urimur graviter nimis, ita ut nos tædeat etiam vivere. In domo Dei videmus horrenda. Et, quia corrigere nos non possumus, saltem suggerimus his ad quos spectat. Si quidem emendaverint, bene; sin autem, nos animas nostras liberavimus: vos excusationem non habebitis de peccato. Non ignoratis prolatam esse sententiam a domino papa bonæ memoriæ Innocentio, cum vestro et Romanæ curiæ generali assensu, irritam esse Willelmi Eboracensis electionem, imo intrusionem, nisi Willelmus alter, tunc decanus, quod obiectum ei fuerat, propriæ manus juramento repelleret. Nec vos latuit quam plena esset sententia, non iudicii, sed misericordiæ: nimirum cum hoc Willelmus ipse quæsisset. Sed utinam vel ipsa stet, et quod adversus eam factum est, stare non possit. Quid enim? Non juravit ille, et iste in cathedra pestilentiæ sedet. Quis tribuat ut adversus fornicationem hanc Phinees cum pugione procedat, aut vivat in sede sua Petrus, qui spiritu labiorum suorum interficiat impios? Multi clamant ad vos in toto corde suo, ut sacrilegium hoc digna animadversione vindicare studeatis. Alioquin, dico vobis, scandalum magnum nimis erit in Ecclesia Dei: et timeo ne Romanæ Sedis auctoritas gravem admodum jacturam et detrimentum grande suscipiat, nisi in eum qui pervertit generalem ejus sententiam vindicta processerit, et taliter, ut cæteri metum habeant.

166, n. 1, in epistola 223, n. 2, et in epistola 300 inter Chesnianas tomo IV, quæ epistola est Drogonis Lugdunensis electi ad Ludovicum Juniorem.

(625) Scripta anno Christi 1143.

2. Quid enim de eo dicam, quod occultas et vere tenebrosas litteras habuisse se gloriatur Willelmus ille? utinam a principibus tenebrarum, non a principibus Apostolorum. Et ecce audierunt filii incircumcisorum: subsannant Romanam curiam, a qua post datam tam manifestam sententiam, furtim datas esse aiunt contrarias litteras. Quid dicam vobis? Si non vos urit scandalum grave, quo scandalizantur non pusilli, sed magni et perfecti viri; si non compatimini pauperibus abbatibus, quos a finibus terræ vocatio apostolica Romam traxit; si non miseremini magnis et religiosiis monasteriis, quibus omnino sub incubatore illo destructio imminet; si (quod primum dicere debui) zelus domus Dei non comedit vos: numquid usque adeo inimici hominis versutia prævalebit, ut proprium quoque contemptum, et infamiam hanc pessimam Ecclesiæ principes æquanimitè ferant? Quid enim si sacrilegam homo ille consecrationem recepit? Profecto longo gloriosus erit jam elevatum dejicere Simonem, quam prohibere conantem. Alioquin quid facietis religiosi viri, qui omnino non inveniunt, salva conscientia, vel ipsa communia Sacramenta de leprosa manu suscipere! Ante, ni fallor, eligent fugere, quam dare manus morti; et exulare prius, quam vesci idolothytis. Quod si contra conscientias suas coegerit eos Romana curia curvare genua ante Baal, videat Deus et iudicet: videat curia illa cœlestis, in qua nulla poterit ambitio subverti iudicium. In fine omnium obsecrat vos puer vester per viscera misericordiæ Dei nostri, si quis in vobis est zelus Dei, miseremini Ecclesiæ sanctæ, saltem vos amici, ejus; et quantum potestis, date operam, ne tam detestabili facto detur assensus.

232 EPISTOLA CCXXXVII.

AD TOTAM CURIAM ROMANAM, QUANDO ELEGERUNT ABBATEM SANCTI-ANASTASII IN PAPAM EUGENIUM (626).

Miratur Bernardum abbatem S. Anastasii, abstractum ab otio et solitudine, ad totius Ecclesiæ curam.

(626) Anno 1145, defuncto Lucio II pontifice, Cœlestini successore, electus est Bernardus abbas Romæ ad Sanctum-Anastasium, S. Bernardi discipulus, dictus Eugenius III; ad quem libri de Consideratione. Ejusdem tum abbatibus epistolam ad Bernardum habes hic ordine 344; item ipsius jam papæ aliam epistolam 273 præmissam; denique epistolam de ejus obitu in Appendice, id est 475.

(627) Eugenius quondam vice dominus Pisane ecclesiæ (codex manuscriptus Dunensis citatus ab Henriquez vocat Suffraganeum), deinde Bernardi in Clara-Valle discipulus, mox abbas monasterii Sancti-Anastasii, seu Trium-Fontium ad Aquas-Salvias prope Romam, præter morem, non ex cardinale, sed ex abbate electus est a cardinalibus in summum Ecclesiæ Pontificem anno 1145 in locum Lucii, ut jam dictum est, qui eodem anno quinto kalendas martii ex hac vita migravit. Hunc ergo miratur Bernardus, qui vice-dominatum unius particularis ecclesiæ non sustinebat, ad dominatum totius universalis Ecclesiæ vocatum. Porro quid officii vel dignitatis hoc nomine, *vice-dominus*, intelligendum veniat, paucis monstramus. Sunt enim etiamum ecclesiæ, seu episcopata, quæ titulum istum reti-

PATROL. CLXXXII.

rapi. timetque hominem, quieti assuetum, et rebus gerendis minus exercitatum, tanto oneri haud parem fore: unde fidei cardinalium ope eum sublevari rogat.

Dominis et patribus reverendis, cardinalibus, et episcopis omnibus qui sunt de curia, puer Sanctitatis eorum.

1. Pareat vobis Deus; quid fecistis? Sepultum hominem revocastis ad homines; fugitantem curas et turbas curis denuo implicuistis, et immiscuistis turbis. Fecistis novissimum primum, et ecce novissima illius periculosa prioribus. Crucifixus mundo per vos revixit mundo: et qui elegerat abjectus esse in domo Dei sui, ipsum vos in dominum omnium elegistis. Cur consilium inopis confudistis? cur pauperis hominis, et mendici, et compuncti corde iudicium perturbastis? Currebat bene: quid vobis visum est sæpire vias ejus, avertere semitas, gressus involvere? Quasi descenderet de Jerusalem, et non magis ascenderet de Jericho, sic incidit in latrones: et qui se tanquam violentis quibusdam diaboli manibus, carnis illecebris, et gloria sæculi potenter excusserat, non tamen valuit effugere manus vestras. Num ideo Pisam deseruit, ut reciperet Romam (627)? Num qui in una Ecclesia non sustinuit vicedominatum, dominatum in omni Ecclesia requirebat?

2. Quid igitur rationis seu consilii habuit, defuncto summo Pontifice repente irruere in hominem rusticum, latenti injicere manus, et excussa e manibus securi et ascia vel ligone, in palatium trahere, levare in cathedram, induere purpura et bysso (628-9), accingere gladio ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad allgandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis? Sic non erat inter vos sapiens et exercitatus, cui potius ista convenirent? Ridiculum profecto videtur, pannosum homuncionem assumi ad præsidendum principibus, ad imperandum episcopis, ad regna et imperia disponenda. Ridiculum, an mira-

neant. Olim quidem tenebatur quilibet episcopus vice-dominum et œconomum habere, distinct. 89. cap. « Volumus. » Qua De re S. Gregorius Magnus sic scribit ad Anthelmum subdiaconum, libro IX, epist. 66: « Volumus ut frater noster Paschasius et vice-dominum sibi et majorem ordinet domus, quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis quæ eveniunt, idoneus et paratus existere, etc. Ubi Glossa in allegat. cap. « Volumus, et vice-dominum, » id est œconomum rerum episcopaliū, qui rebus episcopaliū, et hospitibus supervenientibus provideat. Quia Episcopus, » inquit, « non potest talia negotia in propria persona tractare. » Vide quæst. 3, « Quia Episcopus, » et referas quod dicitur de hospitibus, ad vice-dominum. Ita Gloss. Verum Filesac Theol. Paris. ad tit. de Offic. Jud. Ordin. lib. I Decret. seu de sacra Episcoporum auctoritate, ita potius hæc duo censet distinguenda, ut œconomi munus sit hospites curare; at *vice-dominus* causis et litibus disceptandis nomine episcopi præesse. Vide Filesacum, libro citato cap. 4, § 5.

(628-9) Jam tunc Pontifices induti erant cappa rubra, de qua Petrus Damiani in libro I, epist. 20.

culum? Plane unum horum. Non nego, non diffido posse fuisse hoc etiam opus Dei, qui facit mirabilia magna solus: præsertim cum audiam usquequaque ex ore multorum, quoniam a Domino factum est istud. Sed nec ego oblitus sum iudiciorum Dei antiquorum, et Scripturæ plurimos recensentis ex privata seu etiam rusticana vita olim assumptos in voluntate Domini ad regendum populum ejus. Denique nonne (ut unum e pluribus memorem) tali quodam modo elegit David servum suum, et suscepit eum de gregibus ovium, de post fetantes accepit eum (*Psal. LXXVII, 70, 71*)? Ita, inquam, ita et de nostro Eugenio in beneplacito Domini potuit contigisse.

3. Non sum securus tamen, quoniam filius delicatus est, et tenera verecundia ejus, assueta potius otio et quieti, quam tractandis quæ foris sunt: timendumque ne non ea auctoritate, qua oportuerit, sui apostolatus officia exsequatur. Quid putatis gerere animi nunc hominem illum, qui de secreto internæ contemplationis et amica solitudine cordis, tanquam infans e gremio et sinu matris subito perturbatus, tractum se ad medium videt, et quasi ovem ad victimam ductum ad tam insueta et insuavia? Nisi Dominus supponat manum suam, heu! necesse est obruatur et opprimatur onere insueto et nimio, quod et gigantinis, ut aiunt, vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile **233** videatur. Verumtamen quia sic factum est, et, sicut multi dicunt, a Domino factum est, vestra interest, charissimi, vestris ferventibus studiis fidelibusque obsequiis sollicitè confoveri, quod vestris manibus constat elaboratum. Si qua ergo consolatio in vobis, si qua virtus charitatis in Domino, si qua miseratio pietatis, si qua compassionis viscera, assistite et collaborate illi in opere ad quod assumptus est per vos a Domino. Quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, hæc ei suggerite, hæc suadete, hæc agile; et Deus pacis erit vobiscum.

EPISTOLA CCXXXVIII (630).

AD DOMINUM PAPAM EUGENIUM PRIMA
Bernardus Eugenio, recens in Pontificem assumpto, gratulatur ac condolet: ipsum ad munus apostolicum fortiter obeundum animat, ut conceptæ de se multorum expectationi respondeat.

Amantissimo Patri et domino, Dei gratia summo Pontifici EUGENIO, BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

1. Auditum est in terra nostra, et celebri sermone vulgatum verbum hoc, quod factum est de vobis a Domino. Presseram stilum hactenus, rem tacitus considerabam. Expectabam enim litteras vestras, et præveniri a vobis in benedictionibus dulcedinis.

Expectabam virum fidelem, qui veniret a latere tuo, qui diceret cuncta per ordinem: quid, quomodo,

(630) Scripta anno Christi 1145.

(631) Hanc sententiam, jam enim de reliquo breves erunt dies mei et solum mihi superest sepulcrum, in duobus tantum reperimus codicibus, Compendiensi

vel qualiter actum esset. Expectabam si quis forte de filiis meis reverteretur, qui leniret dolorem patris, qui diceret: *Joseph filius tuus vivit; et ipse dominatur in tota terra Ægypti* (*Gen. XLV, 26*). Hinc est quod litteræ istæ non sunt voluntatis, sed necessitatis, et amicorum extortæ precibus, quibus negare non possum modicum illud quiddam residuum est vitæ meæ. Jam enim de reliquo breves erunt dies mei, et solum mihi superest sepulcrum (631). Quia tamen semel copii, loquar ad dominum meum. Jam enim filium dicere non audeo, quia filius in patrem, pater mutatus est in filium (632). Qui post me venit, ante me factus est: sed non invideo, quia quod mihi deerat, in eo me habere confido, qui non solum post me, sed etiam per me venit. Nam si dignaris quodammodo per Evangelium ego te genui. Quæ est ergo spes nostra, et gaudium nostrum et coronæ gloriæ? Nonne vos ante Deum? Denique filius sapiens gloria est patris (*Prov. x. 4*). Amodo tamen non vocaberis filius, sed vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit (*Isa. LXII, 2*). Hæc est mutatio dexteræ Excesi, et multi in mutatione ista gaudebunt. Nam quemadmodum olim Abram in Abraham (*Gen. xvii, 5*). Jacob in Israel (*Gen. xxxii, 28*); et, ut de tuis magis prædecessoribus tibi proponam, sicut Simon in Cepham (*Joan. i, 42*), Saulus in Paulum (*Act. xiii, 9*): sic filius meus Bernardus in patrem meum Eugenium, læta prorsus et utili, ut speramus, translatione promotus est. **C** Dignus Dei est iste, suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus, et solum gloriæ teneat.

2. Superest ut, facta hac mutatione tui, ipsa quoque quæ tibi commissa est, Domini tui sponsa mutetur in melius, et jam nequaquam Sarai, sed Sarra de cætero nominetur (*Gen. xvii, 15*). Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus intellectum. Si amicus sponsi es, ne dixeris dilectam ejus Principem meam; sed, Principem: nil tuum in ea vindicans, nisi quod pro ea, si oportuerit, etiam **234** animam dare debes. Si Christus te misit, æstimabis te non ministrari, sed ministrare venisse: et ministrare non solum substantiam, sed ipsam quoque animam, sicut præfatus sum. Verus successor Pauli dicitur cum Paulo: *Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri* (*II Cor. i, 23*). Petri hæres audiet Petrum dicentem: *Neque ut dominantes in clerum, sed forma facti gregis* (*I Petr. v, 3*). Sic enim jam non ancilla, sed libera et formosa speciosissimi sponsi per te in desideratos adsciscetur amplexus. Alioquin per quem alium hæc tam debita libertas sperabitur, si et tu (quod absit) in Christi hereditate quæras quæ tua sunt, qui jam et ante didiceras, non dico tua non retinere, sed nec tuus esse?

et Sancti-Theoderici.

(632) Infra, n. 3. *Ego enim etsi nomen patris deposui, sed non timorem, etc.* Eadem in Prologo ad libros De consideratione.

3. Ergo fiduciam talem habens in te, qualem in nullo prædecessorum tuorum a multis retro temporibus visa est habuisse, exultat merito ubique et gloriatur in Domino omnis Ecclesia sanctorum: sed specialiter illa, cujus uterus te portavit, et cujus ubera tu suxisti (633). Quid ergo? Nonne et mihi licet gaudere cum gaudentibus? nunquid non ero unus de numero lætantium? Exsultavi, fateor, sed cum tremore: exsultavi, sed in ipso exultationis meæ articulo timor et tremor venerunt super me. Ego enim etsi nomen patris deposui, sed non timorem, sed non anxietatem, postremo nec affectum, nec viscera patris. Considero gradum, et casum vereor: considero fastidium dignitatis, et intueor faciem abyssi jacentis deorsum. Attendo celsitudinem honoris, et e vicino periculum reformido, pro eo quod scriptum est: *Homo cum in honore esset, non intellexit* (*Psal. XLVIII, 13, 21*) Quod quidem ad causam magis, quam ad tempus arbitrari esse referendum: ut sic intelligatur dictum, *cum in honore esset, non intellexit*, ac si diceretur, Honor absorbit intellectum.

4. Et quidem elegeras abjectus esse in domo Dei tui, et recumbere in novissimo loco in convivio ejus; sed placuit dicere ei qui te invitavit: *Amice, ascende superius* (*Luc. xiv, 10*). Itaque ascendisti in altum; noli altum sapere, sed time, ne forte contingat sero miserabilem illam emittere vocem: *A facie iræ et indignationis tuæ, elevans allisisti me* (*Psal. ci, 11*). Altiorem quippe locum sortitus es, sed non tutiorem; sublimiorem, non securiorem. Terribilis prorsus, terribilis est locus iste. Locus, inquam, in quo stas, terra sancta est; locus Petri est, locus Principis Apostolorum, ubi steterunt pedes ejus. Locus illius est, quem constituit Dominus dominum domus suæ, et principem omnis possessionis suæ, Si forte declinaveris a via Domini, sepultus est in eodem loco, ut sit tibi contra te in testimonium. Merito tali pastori, tali nutritio commissa est Ecclesia, cum adhuc tenera, cum adhuc in cunabulis esset; cujus edocta magisterio et exemplo educata, omnia terrena calcaret: utpote qui excusserat manus suas ab omni munere, qui dicebat de corde suo et conscientia bona: *Argentum et aurum non est mihi* (*Act. iii, 6*). Hæc hactenus. **D**

5. Cæterum causa, quare ante tempus scripserim vobis, hæc est. Wintoniensis episcopus et Eboracensis archiepiscopus non gradiuntur uno spiritu cum Cantuariensi archiepiscopo (634): sed incedunt sibi ex adverso, et hæc vetus est de legatione que-

(633) Nempe Claræ-Vallensis, seu Cisterciensis, sed potius Claræ-Valensis, quæ iterum mater dicitur n. 6.

(634) Wintoniensis episcopus erat Henricus Blesensis qui prius abbas Glastoniensis, nepos Henrici regis; atque adeo fautor Willelmi ejus consanguinei. Theobaldus ex abbate Beccensi erat antistes Cantuariensis, ad quem epistola 361.

(635) Causa Eboracensis Willelmi, de qua in epi-

stola 235, necdum composita erat hoc anno: nam teste Serlone in Monastici Anglicani tomo I, pag. 747, « ipse cathedræ præsidebat, usus regia potestate in eos qui resistebant. » Henricus abbas Fontanensis cum aliis eum pertraxit ad Eugenium, a quo amotus est Willelmus. Ejus fautores Fontanense monasterium diripuerunt. De Henrici electione infra ad epistolam 252.

6. Quis mihi det, antequam moriar, videre Ecclesiam Dei, sicut in diebus antiquis; quando apostoli laxabant retia in capturam, non in capturam argenti vel auri, sed in capturam animarum? Quam cupio illius te hæreditare vocem, cujus adeptus es sedem! *Pecunia, inquit, tua tecum sit in perditionem* (*Act. viii, 20*). O vox tonitru! o vox magnificentiæ et virtutis! ad cujus terrorem confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion! Hoc vehementer exspectat et omnino expetit a te mater tua; hoc filii matris tuæ, pusilli cum majoribus desiderant, hoc suspirant: ut omnis plantatio, quam non plantavit Pater cælestis, tuis manibus eradicetur. Ad hoc enim constitutus es super gentes et regna, ut evellas, et destruas; et ædifices, et plantes. Multi audito hoc verbo dixerunt apud se: Jam securis ad radicem arborum posita est. Multi dicunt in corde suo: Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit, in quo sarmenta sterilia recidentur, ut ea quæ prævalent, uberius fructum afferant.

7. Confortare igitur, et esto robustus: manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum. Vindica tibi animi constantia et vigore spiritus partem, quam dedit extra fratres tuos tibi omnipotens Pater, quam et tulit de manu Amorrhæi in gladio et arcu suo. In omnibus tamen operibus tuis memento te esse hominem, et timor ejus qui aufert spiritum principum, semper sit ante oculos tuos. Quantum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis

aspexisti (636) ! Ipsi te prædecessores tui tuæ certissimæ et citissimæ decessionis admovent; et modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nuntiet tibi. Jugi proinde meditatione inter hujus transeuntis gloriæ blandimenta, memorare novissima tua : quia quibus successisti in sedem, ipsos sine dubio sequeris ad mortem.

EPISTOLA CCXXXIX (637).

AD EUMDEM.

Depositionem Guillelmi Eboracensis urget apud Pontificem, cui soli ea potestas competat.

Importunus sum, sed habeo excusationem : Eugenii apostolatus excusat me. Aiunt non vos esse Papam, sed me : et undique ad me conflunt, qui habent negotia. Nec desunt in tanta multitudine amicorum, quibus officium negare non possum, non solum absque scandalo, sed etiam absque peccato. Et nunc est etiam alia excusatio non minus idonea, quia causa [al. cura] honestissima est. Contra idolum illud Eboracense iterato stilus dirigitur : ea scilicet necessitate, quod sæpenumero hoc telo impetum a nobis, necdum confossum est. Cur hoc? Quia nil forte a nobis tale directum est, qualis fuit gladius Jonathæ, qui nunquam rediit retrorsum. Nec sane fuit culpa jaculi, sed dirigentis jaculum. Patet enim quod non in ea, qua oportuit, fortitudine missum est. Nec mirum. Quis enim in manu forti sagittas mittere potest, nisi filius excussorum? Qui locum Petri tenet, potest uno ictu extinguere Ananiam, uno Simonem Magum : et, ut planius quod loquimur fiat, peremptoriam dare sententiam ad depositionem episcoporum, solius Romani Pontificis noscitur esse : pro eo nimirum, quod etsi alii multi vocati sunt in partem sollicitudinis, solus ipse plenitudinem habeat potestatis. Solus proinde si dicere audeam, in culpa est, si culpa non feritur, quæ ferienda est : et eo impetu, quo fuerit ferienda. Quo autem impetu, non dico ferienda, sed fulminanda

(636) Mirum non immerito videri possit, quid sit, cur tam brevis ævi sint Romani Pontifices, ut solus Petrus putetur annum vigesimum quintum attigisse; plurimos paucis annis aut paucis mensibus, imo non multis diebus superstites, mors præmatura rapuerit, cum videamus imperatorum et regum plurimos multo longioris ævi fuisse. Res omnino digna disquisitione. Sed quis novissimum Domini. Video tamen eandem questionem B. Petro Damiani propositam ab Alexandro pontifice, quam ille diligenter tractat, et edisserit, ut legi omnino digna sint quæ scribit. Vide inter epistolæ libri primi epistolam 17, alias, Opusculum 23. « Aliquando, » inquit, « a me sollicite requisitis, quæ mihi causa videretur, cur apostolicæ Sedis antistes nunquam diutius vivat; sed intra breve temporis spatium diem claudat extremum : adeo ut post divum Petrum apostolum, qui per viginti quinque circiter annorum lustra præsedet, nemo postmodum Romanorum Pontificum hoc spatium præsulatus æquaverit. Modernis imo temporibus vix quisquam in prædictæ Sedis culmen evehitur, qui metam quatuor, vel, ut multum, quinque transcendat annorum. Quod considerantibus nobis, prodigialis, ut ita loquar, stupor oboritur : quoniam hæc breviter vivendi necessitas in nulla alia totius orbis

fuerit prædicti Eboracensis culpa, vestræ conscientie derelinquo. Cæterum quod factum non est, vobis credimus reservatum, ut in eo experiatur Ecclesia Dei, cui ipso auctore præestis, fervorem zeli vestri, potentiam brachii vestri et animi sapientiam : et timeat omnis populus sacerdotem Domini, audiens sapientiam Dei esse in illo ad faciendum iudicium.

EPISTOLA CCXL (638).

AD EUMDEM, DE EBORACENSI INTRUSO.

Laudat zelum Eugenii. Porro eum nunc ostendi vult in deponendo Eboracensi, illam sedem fraudulenter occupante.

1. Quam cupio semper illa de vobis audire, in quibus glorificetur Deus, honoretur ministerium vestrum, et anima mea lætificetur ! Inde est quod audita responsione vestra de quibusdam, qui ad officium legationis nimium videbantur et ambitiose aspirare, et impudenter sperare, supra quam dicere possumus, facti sumus lætantes. Non autem nos tantum, sed et omnes qui diligunt nomen vestrum, gavisi sunt gaudio magno. Porro visis litteris vestris, quas pro causa Rutinensis ecclesiæ destinatis (639), tunc prorsus, tunc repletum est gaudio nostrum, et lingua nostra exultatione. Hæc atque hujusmodi digna sunt vestro apostolatu, summam Sedem nobilitant, decent plane orbis Episcopum. Unde et flecto genua mea ad ipsum unicum hujus vestri primatus auctorem, ut det vobis sic sapere, et sic agere semper in evellendo, et plantando; in destruendo, et ædificando : siquidem in ruinam et resurrectionem multorum ascendistis hanc cathedram. Ruant, ruant qui noxie stant; erigantur digni. Ponatur securis ad radicem sterilium plantationum, purgentur fructiferæ, ut fructum plus afferant. Præsidente, inquam, humili Eugenio, deponantur superbi de sede, et exaltentur humiles : esurientes impleantur bonis, et divites dimittantur inanes.

ecclesia reperitur. Sed in quantum mortalibus divinæ dispensationis revelatur arcanum, videtur nobis, quia idcirco hoc iudicii cælestis ordo disponit, ut humano generi metum mortis incutiat; et quam despicienda sit temporalis vitæ gloria, in ipso gloriæ principatu evidenter ostendat : quatenus dum præcipuus hominum tam angusti temporis compendio moritur, tremefactus quisque ad præstolandi sui obitus custodiam provocetur : et arbor humani generis, dum cacumen ac verticem suum tam facile corruisse considerat, flatu concussa formidinis, in suis undique ramusculis contremiscat. » Angustis quidem limitibus Pontificum vitas inclusit Damianus, fateor, dum ultra quatuor aut quinque annos non extendit : in breviores tamen mihi videntur coarctatæ, si Pontificum historiae consulantur. Rectissime igitur S. Bernardus hac epistola hortatur Eugenium, ut ex brevissimo suorum prædecessorum dominatu, suum quoque suspectum habere discat.

(637) Scripta anno Christi 1145.

(638) Scripta anno Christi 1146.

(639) Abjiciendo scilicet hominem indignum, ad illam sedem electum vel promotum; de quo vide epistolæ 328, 329.

EPISTOLA CCXLI (642).

AD HILDEFONSUM COMITEM SANCTI ÆGIDII (643), DE HENRICO HERETICO.

Henricum, Petri Brusii hæretici successorem, ejusque impia dogmata, et impura facinora describit, pungens Comitem, quod talem in sua ditone sineret impune grassari.

1. Quanta audivimus et cognovimus mala, quæ in Ecclesiis Dei fecit et facit quotidie Henricus hæreticus? (644) Versatur in terra vestra sub vestimentis ovium lupus rapax : sed ad Domini designationem, a fructibus ejus cognoscimus illum (Matth. vii, 15, 16). Basilicæ sine plebibus, plebes sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reverentia sunt, et sine Christo denique Christiani. Ecclesiæ synagogæ reputantur; sanctuarium Dei sanctum esse negatur : Sacramenta non sacra censentur : dies festivi frustrantur solemnibus. Moriuntur homines in peccatis suis : rapiuntur animæ passim ad tribunal terrificum, heu! nec poenitentia reconciliati, nec sancta [al. sacra] communione muniti. Parvulis Christianorum Christi intercluditur vita, dum Baptismi negatur gratia : nec saluti propinquare sinuntur, Salvatore licet pie clamante pro eis : *Sinite*, inquit, *parvulos venire ad me* (Matth. xix, 14). Ergone qui homines et jumenta salvavit, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eandem tam multam misericordiam pervenire? Quid, quæso, quid invidet parvulis Salvatorem parvulum, qui natus est eis! Invidia hæc diabolica est : invidia hæc mors intravit in orbem terrarum. An putat parvulos Salvatore non egere, quia parvuli sunt? Si ita est, ergo gratis magnus Dominus factus est parvus : ut omittam, quod flagellatus est, quod sputis illitus, quod cruci affixus, quod denique mortuus est.

2. Non est hic homo a Deo, qui sic contrario Deo et facit, et loquitur. Proh dolor! auditur tamen a pluribus; et populum qui sibi credat, habet. O infelicissimum populum! Ad vocem unius hæretici siluerunt in eo omnes propheticae et apostolicæ voces, quæ de convocanda in una Christi fide e cunctis nationibus Ecclesia, uno veritatis spiritu cecinerunt. Ergo fefellerunt divina oracula, fallun-

Nuper nempe exultatione universæ terræ ita factum a est in causa cujusdam pauperis episcopi (640).

2. Age ergo, transeat jam sanctus hic pietatis zelus et ad miseram illam Ecclesiam transmarinam, quia tempus miserendi ejus. Vineæ Domini Sabaoth est, vinea electa, vinea speciosissima : sed, heu! in desertum pene redacta, quia singularis ferus depascitur eam. Cur dicunt inter gentes : Ubi est Deus ejus? ubi quem posuerunt custodem in vineis? ubi manus putans? ubi sarculus excolentis? Quousque sarmento inutili occupatur tellus, suffocatur fructus? Et certe tempus putationis advenit. Siquidem homo pacis ejus (641), in quo speravit, quod se purgare deberet, non purgatione, sed amputatione opus esse testatur. Exstant denique litteræ ipsius de eo ad apostolicæ Sedis legatum, in quibus manifeste manifestam asserit intrusionem, electionem negat. Ita ergo quem sibi paraverat defensorem, accusatorem sustinet. Ad hæc quæ ubique de eo publica fama concelebrat, etiam virum militarem possent omni jure spoliare cingulo militari.

3. Quomodo jam poterit stare, ubi multiplex vobis subest ratio dejiciendi? et voluntas non deest? Legi siquidem zelum vestrum pro Ecclesia illa in litteris vestris, et jam exigo de manibus vestris. Quanquam via procedendum sit ad ejus dejectionem (neque enim una **237** mihi esse videtur) non est meum dictare sapienti. Nec multum nostra interest, qua parte arbor infructuosa cadat, dummodo cadat. Dico tamen, qui sibi possessionem vindicat furtivarum commerciorum litterarum, nonne fur est et latro? Denique ubi asserit habuisse se clandestinas litteras execrationis suæ, aut verum est, aut falsum quod loquitur. Si verum, reus est furti, et summi Pontificis criminis : si falsum, debet audire : Occidisti, et possedisti. Os enim quod mentitur, occidit animam (Sap. i, 11). Sed absit ut tanta de tali viro credatur duplicitas, quanta ab isto ei imponitur. Nempe Innocentius hic erat : cui si pro se respondere liceret, procul dubio diceret huic, quia Ego palam in te dedi sententiam, et in occulto locutus sum nihil.

(640) De hoc episcopo, suppresso nomine, agitur in libro tertio de Consideratione, cap. 3, ubi Eugenius laudatur pauperi episcopo dedisse, quod daret, et immunificus notaretur. Ibidem notatur episcopus de transmarinis partibus, qui episcopatum emisse Romæ voluerit. Quod forsitan de Willelmo intelligendum.

(641) Nempe Willelmus decanus Eboracensis, cujus sacramento se purgare voluerat Willelmus intrusus, supra in epistolis 235, 236.

(642) Scripta anno 1147.

(643) Adde etiam Tolosæ. Is ex patre Raymundo Tolosæ comite, et matre Elvira in Oriente natus (ut refert Guillelmus Tyrius, Belli sacri libro 10, cap. 27, qui eum Anfossus appellat), in Jordane ipso lustralibus undis inunctus est. Idem auctor sic de eo scribit, libro 16, cap. 28, ejus profectionem in Orientem commemorans. « Applicuit etiam iisdem

diebus in portu Acconensi, vir magnificus et illustris, comes Tolosanus, Anfossus nomine, domini Raymundi comitis senioris filius; qui tantus princeps tanti fuit meriti in prima expeditione, vir suis egregius titulis, sed patris pia clarior memoria, dum inde Jerosolymam, ut Domino pro peracta feliciter peregrinatione gratias acturus, apud Cæsaream urbem maritimam, paucis postquam appulit diebus, porrecto illi (ut dicitur) veneno; sed auctore tanti sceleris incerto, vitam finivit, » etc. Porro comitatus Sancti-Ægidii, Galliarum Narbonensis pars est, a sancto Ægidio ejus quondam incolæ sic nuncupata, cum alias Septimania contineretur. Comes Sancti-Ægidii Hildefonsus se dicit in quodam pacto anno 1125 inter ipsum et Raymundum comitem Barcinonensem inito, ubi ejus uxor Fardida vocatur.

(644) De Henrico, Henricianisque hæreticis fuisse egimus in Præfatione hujus tomi, § 6.

tur omnium oculi et animi; qui quod legunt prædictum, intuentur impletum. Quam certe manifestam omnibus veritatem solus iste stupenda, et prorsus Judaica cæcitate, aut non videns, aut invidens adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto et insipienti, de re manifesta nec suis credere oculis: fefellisse priores, errare posteros: totum mundum etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri: et ad solos, quos decipit, totas miserationum Dei divitias, et universitatis gratiam pervenisse. Et nunc hujus rei gratia, licet in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes (645), quas potissimum singularis ferus **238** depascitur, dum non est qui resistat, neque qui salvum faciat, Quippe de tota Francia pro simili effugatus malitia, has solas sibi invenit expositas; in quibus fiducialiter sub tuo dominatu in gregem Christi toto farore bacchatur, quod tuone honori congruat, princeps illustris, ipse judicatus. Nec mirum tamen, si serpens ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cujus virtutem penitus abnegavit.

3. Sed nunc audi quis ille sit. Homo apostata est: qui relicto religionis habitu (nam monachus exstitit [646]), ad spurcitas carnis et sæculi, tanquam canis ad suum vomitum, est reversus. Præ confusione autem habitare inter cognatos et notos non sustinens, vel potius non permissus ob magnitudinem criminis, succinxit lumbos suos, et iter qua nesciebat, arripuit, factus gyrovagus et profugus super terram. Cumque mendicare cœpisset, posuit in sumptu Evangelium (nam literatus erat), et venale distrahens verbum Dei, evangelizabat ut manducaret. Si quid supra victum elicere poterat a simplicioribus populi, vel ab aliqua matronarum, id ludendo aleis, aut certe in usus turpiores turpiter effundebat. Frequenter si quidem post diurnum populi plausum, nocte insecuta cum meretricibus inventus est prædicator insignis, et interdum etiam cum conjugatis. Inquire, si placet, vir nobilis, quomodo de Lausana civitate exierit; quomodo de Cenomannis; quomodo de Pictavi; quomodo de Burdegali: nec patet ei uspiam reversionis aditus, utpote qui fœda post se ubique reliquerit vestigia. Tu de tali arbore tandem bonos sperabas fructus? Terræ profecto in qua est, fecit fetere odorem in universa terra: quia non potest, juxta sermonem Domini, arbor mala fructus bonos facere (Matth. vii, 18).

4. Hæc ergo, ut dixi, causa adventus mei. Nec a me ipso nunc venio, sed vocatione pariter et mise-

(645) Vide librum III Vitæ, cap. 6.

(646) Henricum itidem monachum vocat Gaufridus in libro tertio de Vita Bernardi, n. 16, et Exordium Cisterciense relatum libro tertio ejusdem Vitæ, cap. 17. Illum eremitam vocant Acta Hildeberti episcopi Cenomannensis in Analectorum tomo 3, pag. 314, ubi plura de Henrico.

(647) Albericus, de quo in libro tertio Vitæ Bernardi, n. 17. Bellocavi natus, Cluniaci monachus, cardinalis ab Innocentio creatus anno 1138, legatus

A ratione Ecclesiæ trahor: si forte spina illa, et prava ipsius, dum adhuc parva sunt germina, de agro dominico extirpari queant, non mea, qui nullus sum, sed sanctorum, cum quibus sum, episcoporum manu, tua quoque potenti dextera cooperante. In quibus præcipuus est venerabilis Ostiensis episcopus (647), ab apostolica Sede ad hoc ipsum directus; homo qui magna fecit in Israel, et victoriam dedit Ecclesiæ suæ in multis per illum Dominus omnipotens. Tua interest, vir inclyte, honorifice suscipere illum, et eos qui cum ipso sunt; ac ne tantus labor tantorum virorum, pro tua potissimum tuorumque salute susceptus, inefficax sit, secundum potestatem desuper datam tibi operam dare.

EPISTOLA CCXLII (648).

AD TOLOSANOS, POST REDITUM SUUM.

Sollicite fugiendos, imo et fugandos hæreticos. Exercendam hospitalitatem. Nec quosvis prædicatores admittendos.

1. In adventu charissimi fratris et coabbatis nostri Bernardi de Grandi-Silva, exultavimus, et delectati sumus in his quæ dicta sunt nobis ab illo de constantia et sinceritate fidei vestræ in Deum, de perseverantia dilectionis et devotionis in nos, de zelo et odio adversus hæreticos, ita ut quisque vestrum merito dicere possit: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi* (Psal. cxxxviii, 21, 22). Gratias agimus Deo, quia non fuit otiosus adventus noster ad vos. Et mora quidem brevis apud vos, sed non infructuosa. Veritate mirum per nos manifestata, manifestata autem non solum in sermone, sed etiam **239** in virtute (649), deprehensi sunt lupi, qui venientes ad vos in vestimentis ovium, devorabant plebem vestram sicut escam panis, sicut oves occisionis: deprehensæ vulpes, quæ demoliebantur pretiosissimam vineam Domini, civitatem vestram; deprehensæ, sed non comprehensæ. Propterea, dilectissimi, persequimini et comprehendite eos, et nolite desistere, donec penitus depereant, et diffugiant de cunctis finibus vestris, quia non est tutum dormire vicinis serpentibus. Sedent in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiant innocentes. *Fures sunt et latrones*, quales in Evangelio Dominus notat (Joan. x, 8). Subversi sunt, et parati ad subvertendum, plane maculatores famæ vestræ, corruptores fidei vestræ. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala* (I Cor. xv, 33): præsertim talium sermo, sicut dicit beatus Apostolus, *serpit ut cancer* (II Tim. ii, 17).

in Angliam, tum in Syriam, demum in Galliam, ad quem epistola 219.

(648) Scripta anno Christi 1147.

(649) Miraculis scilicet illustribus ab ipso factis, de quibus in libro tertio Vitæ, cap. 6. Ipsa agnoscit etiam Berengarius in apologia pro Abælardo: « Jam dudum sanctitudinis tuæ odorem ales per orbem fama dispersit, præconizavit merita, miracula declamavit, » etc.

2. Quis dabit mihi ut habeam opportunitatem semel adhuc veniendi ad vos? Nam voluntatem habeo, si quo modo possim in voluntate Domini secundo videre vos, laborem non reputaturus, quamvis corpore infirmus et debilis, pro vestra exhortatione et salute. Interim autem sic state in Domino, charissimi, sicut cœpistis et accepistis a nobis. Obedite episcopo, cæterisque præpositis vestris, magistris Ecclesiæ. Habete diligentiam hospitalitati, quia per hanc multi placuerunt Deo. Abraham pater vester pro studio sancto quod in suscipiendis peregrinis habere solitus erat, angelos hospites suscipere meruit (Gen. xviii). Similiter et Loth nepos ejus pro simili devotione et pia consuetudine de eorum susceptione exultavit (Gen. xix). Et vos itaque simili forma non Angelos, sed Dominum Angelorum suscipite in peregrinis, pascite in egenis, operite in nudis, visitate in languentibus, redimite in captivis. Talibus hostiis promeretur Deus, qui in judicio dicturus est: *Quod uni ex his minimis meis fecistis, mihi fecistis* (Matth. xxv, 40).

3. Hoc etiam moneo vos, charissimi, quod et dicebam vobis cum præsens essem, ut nullum extraneum sive ignotum prædicatorem recipiatis, nisi qui missus a summo, seu a vestro permissus pontifice prædicaverit. *Quomodo*, inquit, *prædicabunt nisi mittantur* (Rom. x, 15)? Ipsi sunt, qui induentes sibi formam pietatis, et virtutem ejus penitus abnegantes; profanas novitates vocum et sensuum, tanquam melli venenum, verbis celestibus intermiscunt. Cavete proinde eos tanquam veneficos; et cognoscite in vestimentis ovium lupos rapaces. Sit vobis commendatus lator epistolæ venerabilis abbas Grandis-Silvæ (650), et domus ejus, quæ et nostra est, nuper nobis, et nostro Ordini ab ipso tradita, et ecclesiæ Claræ-Vallis specialiter associata. Ostendite nobis in ipso, et in sanctis qui cum eo sunt, quantum profeceritis ex nostra admonitione in operibus misericordiæ; et date in eis experimentum vestræ charitatis et devotionis, quam habetis erga nos, Quidquid illis feceritis, mihi factum reputate. Gratia Dei et pax sit vobiscum, amen.

240 EPISTOLA CCXLIII (651).

AD ROMANOS, QUANDO RECESSERUNT A DOMINO PAPA EUGENIO (652)

Romani, Arnaldo hæretico factionem inflammante, antiquæ Reipublicæ ac libertatis formam restituere nitebantur, sola sacrorum cura Pontifici relicta. Itaque vectigalia Pontificum sibi vindicant, jubentes Pontificem decimis, et oblationibus tantum more prisco contentum vivere. Hinc nata rebellio, et in Eugenium acrius concitata. Cujus occasione Bernardus asperere, sed juste increpat Romanos tam iniquos in Pontificem, cujus injuria in sanctos et omnes Catholicos redundet, non evasura Dei vindictam, nisi mox respiciant.

Nobilibus, et optimatibus, atque universo populo

(650) Bernardus supra sola littera initiali B signatus in manuscriptis qui abbatiam Grandis-Silvæ Ordinis S. Benedicti in pago Tolosano Cisterciensibus adjecit.

(651) Scripta anno Christi 1146.

(652) Confer librum quartum de Consideratione,

A Romano, frater BERNARDUS Claræ-Vallis vocatus abbas, declinare a malo, et facere quod bonum est.

1. Sermo mihi est ad te, popule sublimis et illustris, cum sim vilis exiguaque persona, ac nullius pene momenti homuncio. Id quidem verecundum atque onerosum mihi consideranti, quis, quibus scribam, simulque quam aliter hoc alius judicare possit. Sed levius reor verecundia apud homines periclitari, quam condemnari apud Deum silentio, veri taciturnitate et absconsione justitiæ. Ipse enim dicit: *Annuntia populo meo scelera eorum* (Isa. lviii, 1). Erit mihi etiam in testimonium ante faciem Domini, si dicere poterò: *Justitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam et salutare tuum dixi* (Psal. xxxix, 11). Pro hujusmodi sane non vereor, quamvis verecundia reluctante, pro mea ignobilitate scribere de longinquo ad populum gloriosum, atque his litteris transmontanis sui ipsorum periculi atque peccati commonere Romanos, si forte audiant, et quiescant. Quis scit si convertantur ad precem pauperis, qui non cedunt potentium minis, non omni armaturæ fortium? Nonne quondam in Babylone, ad vocem pueri junioris unius, omnis ille populus, qui a sensibus iniquis iudicibus seductus fuerat, reversus est ad iudicium, et sic servatus est sanguis innoxius in die illa (Dan. xiii)? Ita nunc quoque, etsi adolescentulus sum ego et contemptus (adolescentulus dico, non annorum paucitate, sed meritorum), potens est tamen Deus dare etiam voci meæ vocem virtutis, per quam fiat ut et is populus, quem nihilominus constat esse seductum, ad iudicium revertatur. Mea ergo defensio ad eos qui mihi hinc forte succensendum indignandumve putaverint, hæc sit.

2. Si neque hoc satis est, etiam istud adjicio. Communis est causa, et non est distinctio pusilli et magni. Dolor nempe in capite est, ac per hoc minime alienus ne a minimis quidem vel extremis quibusque corporis partibus. Nec a me ergo. Pervenit profecto usque ad me, quamvis omnium minimum, dolor maximus iste, quia maximus est; et quia cum sit capitis, non potest non esse et corporis, cujus membrum sum ego. Numquid non dolente capite clamat lingua pro omnibus corporis membris, in capite se dolere, et omnia per ipsam suum caput, suumque capitis fatentur incommodum? Dimitte proinde, quæso, dimitte, ut plangam paululum apud vos dolorem meum; nec meum tantum, sed et totius Ecclesiæ. Nonne ipsius vox est hodie per universum mundum: Caput meum doleo, caput meum doleo? Quis namque vel novissimus Christianorum in toto sit orbe, qui non gloriatur hoc capite, quod ambo illi gloriosi principes terræ, alter amisso, alter submisso in cruce capite, suo

cap. 2; Oltonis Frisingensis Chronicon, lib. 7, cap. 31, et librum secundum de Gestis Friderici, cap. 20. Arnaldistæ dicantur hæretici a Bonaccorso, jungunturque Catharis et Passagiis, accusati, quod per malos ministros sacramenta irrita esse dicerent, in Spicilegii tomo XIII, pag. 85.